

Memorandwm Esboniadol ar gyfer Gorchymyn Cynrychiolaeth y Bobl (Eithrio Treuliau Etholiad) (Cymru) (Diwygio) 2020

Lluniwyd y Memorandwm Esboniadol hwn gan yr Adran Llywodraeth Leol ac fe'i gosodir gerbron Senedd Cymru ar y cyd â'r is-ddeddfwriaeth uchod ac yn unol â Rheol Sefydlog 27.1

Datganiad y Gweinidog

Yn fy marn i, mae'r Memorandwm Esboniadol hwn yn rhoi darlun teg a rhesymol o effaith ddisgwyliedig Gorchymyn Cynrychiolaeth y Bobl (Eithrio Treuliau Etholiad) (Cymru) (Diwygio) 2020.

Julie James AS
Y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol
07 Hydref 2020

RHAN 1

1. Disgrifiad

1.1 Mae'r Gorchymyn hwn yn diwygio Rhan 2 o Atodlen 4A i Ddeddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983 ("Deddf 1983"), gan eithrio treuliau sy'n ymwneud ag anabledd ymgeisydd a'r rheini sy'n ymwneud â chostau yr eir iddynt neu sydd i'w priodoli i gyfieithu unrhyw beth o'r Saesneg i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg i'r Saesneg o dreuliau etholiad ymgeisydd ar gyfer etholiadau llywodraeth leol. Mae'r Gorchymyn hwn hefyd yn diwygio Rhan 1 o Atodlen 8 i Ddeddf Pleidiau Gwleidyddol, Etholiadau a Refferenda 2000 ("Deddf 2000"), sy'n eithrio o'u cynnwys yng ngwariant ymgyrchu pleidiau gwleidyddol, dreuliau sy'n ymwneud ag anabledd ymgeisydd a'r costau hynny yr eir iddynt neu sydd i'w priodoli i gyfieithu o'r Saesneg i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg i'r Saesneg yn etholiadau'r Senedd a llywodraeth leol, y naill a'r llall. Mae'r Gorchymyn yn diwygio ymhellach Orchymyn Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Cynrychiolaeth y Bobl) 2007 ("Gorchymyn 2007") sy'n eithrio treuliau sy'n ymwneud ag anabledd ymgeisydd a'r costau hynny yr eir iddynt neu sydd i'w priodoli i gyfieithu o'r Saesneg i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg i'r Saesneg o dreuliau etholiad ymgeisydd plaid neu ymgeisydd annibynnol yn etholiadau etholaethol y Senedd.

1.2 Ar hyn o bryd, mae unrhyw dreuliau yr eir iddynt gan ymgeisydd neu blaid wleidyddol o ganlyniad i addasiadau rhesymol sy'n ymwneud â nam ymgeisydd er mwyn ei alluogi i sefyll mewn etholiad, fel yr angen am ddogfennaeth mewn braille neu ddarpariaeth dehonglwr laith Arwyddion Prydain yn cael eu cynnwys naill ai yng nhreuliau'r ymgeisydd neu derfynau gwariant ymgyrchu cyffredinol y blaid wleidyddol. Yn yr un modd, mae'r costau yr eir iddynt neu sydd i'w priodoli i gyfieithu unrhyw beth o'r Saesneg i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gyfer ymgeiswyr sy'n ymgyrchu yng Nghymru hefyd yn cael eu cynnwys yn nhreuliau ymgeisydd neu derfynau gwariant ymgyrchu plaid wleidyddol.

1.3 Ni fyddai materion gwariant a fyddai'n gyffredin i ymgeiswyr anabl ac ymgeiswyr nad ydynt yn anabl, megis argraffu taflenni ymgyrchu i'w dosbarthu i'r cyhoedd yn arferol, yn dod o fewn cwrpas yr eithriad hwn. Fodd bynnag, pan fo ymgeisydd anabl yn gofyn am fesurau wedi eu haddasu'n arbennig i gymryd rhan mewn ymgyrchu ar sail gyfartal ag ymgeisydd nad yw'n anabl, mae'r treuliau ychwanegol yr eir iddynt wrth ddarparu mesurau o'r fath, yn debygol o ddod o fewn cwrpas y Gorchymyn hwn.

1.4 Bydd y Gorchymyn hwn hefyd yn eithrio'r costau yr eir iddynt neu sydd i'w priodoli i gyfieithu unrhyw beth o'r Saesneg i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg i'r Saesneg o dreuliau ymgeisydd a derfynau gwariant ymgyrchu plaid wleidyddol, y naill a'r llall, yn unol â'r egwyddor na ddylid trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg fel y darperir gan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993.

2. Materion o ddiddordeb arbennig i'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad

2.1 Nid oes unrhyw faterion o ddiddordeb arbennig i'w dwyn i sylw'r Pwyllgor.

3. Y cefndir deddfwriaethol

Treuliau etholiad

3.1. Cafodd cymhwysedd deddfwriaethol mewn perthynas â materion etholiadol yng Nghymru ei ddatganoli i Gynulliad Cenedlaethol Cymru, Senedd Cymru erbyn hyn, gan Ddeddf Cymru 2017. Trosglwyddodd Gorchymyn Gweinidogion Cymru (Trosglwyddo Swyddogaethau) 2018 fel y'i haddaswyd gan Orchymyn Deddf Llywodraeth Cymru 2006 (Diwygio) 2019, hefyd i Weinidogion Cymru, swyddogaethau sy'n arferadwy gan Weinidog y Goron mewn perthynas ag etholiadau llywodraeth leol yng Nghymru, i'r graddau y mae'r swyddogaethau hynny'n arferadwy o fewn cymhwysedd deddfwriaethol y Senedd.

3.2. Rhestrir y materion sydd wedi eu heithrio o'r diffiniad o "election expenses" yn Rhan 2 o Atodlen 4A i Ddeddf 1983, Rhan 1 o Atodlen 8 i Ddeddf 2000 a Rhan 2 o Atodlen 7 i Orchymyn 2007. O dan y fframwaith deddfwriaethol presennol, nid yw treuliau sy'n gysylltiedig ag anabledd a chyfieithu wedi eu heithrio o'r diffiniad o "election expenses" yn adran 90ZA o Ddeddf 1983, adran 72 o Ddeddf 2000 neu erthygl 63 o Orchymyn 2007. O'r herwydd, mae treuliau o'r fath yn cyfrif tuag at dreuliau ymgeisydd neu derfynau gwariant ymgyrchu plaid wleidyddol yn ôl eu trefn.

Treuliau sy'n Gysylltiedig ag Anabledd a Chostau Cyfieithu

3.3. Yn unol ag Atodlen 8A i Ddeddf 2000, mae treuliau ymgyrchwyr di-blaid (yn hytrach nag ymgeiswyr) y gellir eu priodoli'n rhesymol i nam unigolyn wedi eu heithrio o derfynau gwariant etholiadol yn ogystal â chostau cyfieithu unrhyw beth o'r Saesneg i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg i'r Saesneg.

3.4. Mae treuliau sy'n gysylltiedig ag anabledd wedi eu heithrio o derfynau gwariant etholiadau yn etholiadau Senedd y DU¹ ac etholiadau Senedd yr Alban² ac etholiadau cynghorau lleol yr Alban³ a Lloegr ac is-etholiadau dilynol.

3.5. Ac eithrio fel y nodir ym mharagraff 3.3 uchod, nid oes unrhyw ddarpariaethau sydd i'w cael eisoes ar hyn o bryd ynghylch eithrio treuliau cyfieithu o dreuliau ymgeisydd neu wariant ymgyrchu plaid wleidyddol yng Nghymru.

Deddf yr Iaith Gymraeg 1993 a Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011

3.6. Deddfodd Deddf yr Iaith Gymraeg 1993 ar gyfer trin y Gymraeg a'r Saesneg ar y sail eu bod yn gyfartal wrth ymgymryd â busnes cyhoeddus i'r graddau y bo'n ymarferol rhesymol a gwnaeth Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 a'i dilynodd ddiweddar'r fframwaith cyfreithiol a fodolai eisoes mewn perthynas

¹ Gorchymyn Cynrychiolaeth y Bobl (Eithrio Treuliau Etholiad) (Diwygio) 2019

² Gorchymyn Senedd yr Alban (Etholiadau etc.) 2015 (O.S. 2015/425)

³ Gorchymyn Diwygio Etholiadau Llywodraeth Leol yr Alban (Rhif 2) 2016 (O.S. 2016/354)

â defnyddio'r iaith Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau cyhoeddus ac mae'n cadarnhau statws swyddogol y Gymraeg yng Nghymru ochr yn ochr â'r Saesneg.

3.7. Ar y sail honno, dylai cost cyfieithu (o'r Saesneg i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg i'r Saesneg) gael ei heithrio o dreuliau ymgeiswyr a therfynau gwariant ymgyrchu pleidiau gwleidyddol er mwyn hybu bod y ddwy iaith yn cael eu trin yn gyfartal.

4. Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir iddi ei chael

4.1 Mae terfynau wedi eu nodi mewn deddfwriaeth o ran y symiau y gall ymgeiswyr a phleidiau gwleidyddol mewn etholiadau eu gwario ar eu priod ymgyrchoedd etholiadol. Mae'n ofynnol i ymgeiswyr gyflwyno manylion eu treuliau etholiadol i'r Comisiwn Etholiadol y mae'n ofynnol iddo o dan adran 145 o Ddeddf 2000 fonitro cydymffurfiaeth ymgeiswyr ac asiantau â rheolau ar wariant etholiadau ymgeiswyr a rhoddion.

4.2 Gall treuliau ymgeisydd a gwariant ymgyrchu plaid wleidyddol gwmpasu pethau fel:

- Hysbysebu - papurau newydd, ar lein, posteri etc.
- Cyfathrebu digymell - llythyrau, taflenni ac e-byst
- Costau trafndiaeth
- Costau staff a gweinyddu - ffôn, deunydd ysgrifennu etc.

4.3 Ar hyn o bryd, ar gyfer etholiadau'r Senedd ac etholiadau llywodraeth leol yng Nghymru, lle mae angen mesurau wedi eu haddasu'n arbennig neu addasiadau rhesymol ar ymgeisydd anabl i gymryd rhan mewn ymgyrchu ar sail gyfartal ag ymgeisydd nad yw'n anabl, caiff treuliau ychwanegol o'r fath eu cynnwys naill ai o fewn ei derfynau gwariant ei hun neu blaid wleidyddol, fel y bo'n briodol.

4.4 At hynny, ar gyfer etholiadau'r Senedd ac etholiadau llywodraeth leol yng Nghymru, lle mae angen cyfieithu i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg mae'r gost hon hefyd wedi ei chynnwys naill ai o fewn treuliau ymgeisydd, neu derfynau gwariant ymgyrchu plaid wleidyddol.

4.5 Cyflwynodd Llywodraeth y DU Orchymyn Cynrychiolaeth y Bobl (Eithrio Treuliau Etholiad) (Diwygio) 2019 i greu categori newydd o dreuliau sy'n gysylltiedig ag anabledd sydd wedi eu heithrio o derfynau gwariant etholiadol. Nid oedd yn berthnasol i etholiadau datganoledig. Ym mis Ionawr 2020, cyflwynodd Llywodraeth y DU Orchymyn hefyd er mwyn i dreuliau ymgyrchu sy'n gysylltiedig ag anabledd gael eu heithrio o derfynau gwariant ymgeisydd i fod yn Gomisiynydd Heddlu a Throsedd. Mae eithriadau tebyg mewn grym a gyflwynwyd gan Senedd yr Alban ar gyfer etholiadau Senedd yr Alban a llywodraeth leol yr Alban.

4.6 Trwy gyflwyno'r Gorchymyn hwn ar gyfer etholiadau'r Senedd a llywodraeth leol yng Nghymru, caiff y sefyllfa yng Nghymru ei chysoni â'r sefyllfa yn Lloegr

a'r Alban mewn perthynas â threuliau sy'n gysylltiedig ag anabledd ac mae'n cefnogi deddfwriaeth bresennol Cymru trwy sicrhau bod y Gymraeg a'r Saesneg yn cael eu trin yn gyfartal.

4.7 Os na wneir y Gorchymyn, gallai pobl anabl sy'n sefyll fel ymgeiswyr yn etholiadau'r Senedd neu lywodraeth leol fod o dan anfantais ariannol o gymharu ag ymgeiswyr nad ydynt yn anabl yn yr etholiadau hynny yng Nghymru, gan y bydd rhai o'r treuliau yr eir iddynt yn uniongyrchol gysylltiedig â'u galluogi i oresgyn rhwystrau y maent yn eu hwynebu fel person anabl sy'n dymuno sefyll mewn etholiad. O dan y ddeddfwriaeth bresennol, rhaid datgan y costau hynny a byddant yn cyfrif tuag at derfyn eu gwariant fel ymgeiswyr. Gall llawer o'r treuliau hyn sy'n gysylltiedig ag anabledd fod yn gannoedd neu'n filoedd o bunnoedd. Gwelwyd tystiolaeth o hyn mewn ceisiadau am gymorth ariannol a wnaed gan bobl anabl i gronfeydd Mynediad i Swyddi Etholedig⁴ Llywodraeth y DU a Llywodraeth yr Alban.

Costau Cyfieithu

4.8 Mewn perthynas â pheidio ag eithrio costau cyfieithu, gellid dadlau nad yw'r Gymraeg a'r Saesneg yn cael eu trin yn gyfartal os yw'n ofynnol i ymgeisydd neu blaid wleidyddol roi cyfrif am gostau cyfieithu i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg o fewn eu priod derfynau gwariant. Os nad yw'r Gymraeg i gael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg, ni ddylid ystyried bod darparu deunyddiau ymgyrchu yn y Gymraeg ar gyfer yr etholwyr yn anfantais ariannol i ymgeisydd neu blaid wleidyddol. Trwy eithrio costau cyfieithu o dreuliau ymgeiswyr a therfynau gwariant ymgyrchu pleidiau gwleidyddol, caiff agwedd fwy cadarnhaol, sydd hefyd yn hwyluso ei defnydd, ei chreu tuag at y Gymraeg mewn bywyd cyhoeddus.

5. Ymgyngori

5.1 Mae Llywodraeth Cymru wedi ymgyngori'n anffurfiol ac yn ffurfiol â'r Comisiwn Etholiadol a Bwrdd Cydlynu Etholiadol Cymru ynghylch eithrio treuliau sy'n gysylltiedig ag anabledd a threuliau cyfieithu mewn perthynas ag etholiadau llywodraeth leol yng Nghymru. O ran eithrio treuliau o'r fath o'r terfynau gwariant ar gyfer ymgeiswyr i etholiadau'r Senedd, y cyfan sy'n ofynnol yw argymhelliad gan y Comisiwn Etholiadol y dylid gwneud hynny, ac maent yn cadarnhau eu bod wedi gwneud yr argymhelliad hwnnw. Gallai Gweinidogion

4

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/722039/race-in-workplace-mcgregor-smith-review.pdf

<https://inclusionScotland.org/wp-content/uploads/2018/05/Access-to-Elected-Office-Fund-Scotland-2017-Evaluation-Report.pdf>

hefyd arfer y pŵer i wneud gorchmynion wedi i ymarfer ymgynghori gael ei gynnal, yn annibynnol ar argymhelliad gan y Comisiwn Etholiadol. Mae'r Comisiwn Etholiadol wedi darparu cyngor a phwyntiau i'w hystyried wrth greu esemptiad rhag treuliau sy'n gysylltiedig ag anabledd yn seiliedig ar eu hasesiad o ddeddfwriaeth Llywodraeth y DU ac mae'r rhan fwyaf o'r sylwadau hynny wedi eu hymgorffori wrth ddrafftio'r Gorchymyn hwn. Fodd bynnag, ni chafodd argymhelliad y Comisiwn Etholiadol y dylid cymhwyso prawf rhesymoldeb i'r esemptiad ar gyfer treuliau cyfieithu ei gynnwys gan y byddai hyn yn arwain at wahaniaeth mewn perthynas â'r dull a ddefnyddiwyd gydag ymgyrchwyr di-blaid.

5.2 Yn 2016, cynhaliodd Llywodraeth Cymru ymchwil hefyd i'r rhwystrau sy'n wynebu pobl anabl fel rhan o'i Rhaglen Amrywiaeth mewn Democratiaeth a'r mathau o gymorth sydd eu hangen ar bobl anabl wrth sefyll ar gyfer swydd etholedig. Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi ystyried adroddiadau gwerthuso Cynllun EnAble Llywodraeth y DU a Chynllun Mynediad i Swyddi Etholedig Llywodraeth yr Alban sy'n darparu cyllid grant i helpu pobl anabl i sefyll ar gyfer swydd etholedig.

5.3 Mae Llywodraeth Cymru hefyd wedi ystyried ymatebion i Gwestiwn 20 Creu Senedd i Gymru, papur ymgynghori Comisiwn y Senedd, a ofynnodd i ymatebwyr a ddylai treuliau sy'n gysylltiedig ag anabledd a threuliau cyfieithu beidio â chyfrif tuag at derfynau gwariant pleidiau gwleidyddol ac ymgeiswyr mewn perthynas ag etholiadau'r Senedd fel y maent eisoes ar gyfer ymgyrchwyr di-blaid. Teimlai 71 y cant o'r rhai a ymatebodd i'r ymgynghoriad na ddylai costau sy'n ymwneud â chyfieithu rhwng y Gymraeg a'r Saesneg gyfrif tuag at derfynau gwariant a theimlai 86 y cant na ddylai costau anabledd unigolyn gyfrif tuag at derfynau gwariant, felly roedd cefnogaeth gadarn ar gyfer y ddau faes.

5.4 Mae swyddogion Llywodraeth Cymru hefyd wedi ymgysylltu â'u cydweithwyr yn Uned y Gymraeg ac Adran Cydraddoldeb Llywodraeth Cymru i geisio eu barn a'u cyngor wrth ddatblygu'r polisi hwn. Mae swyddogion Llywodraeth Cymru hefyd wedi hysbysu Comisiynydd y Gymraeg a'r Fforwm Cydraddoldeb i Bobl Anabl o'r bwriad polisi hwn.

6. Asesiad Effaith Rheoleiddiol

6.1 Ystyriwyd yr angen am Asesiad Effaith Rheoleiddiol gan gyfeirio at God Asesiad Effaith Rheoleiddiol Gweinidogion Cymru ar gyfer Is-ddeddfwriaeth. Ni ystyriwyd bod angen cynnal asesiad effaith rheoleiddiol ar y Gorchymyn hwn gan ei fod yn gweithredu gwelliannau technegol nad ydynt yn cael unrhyw effaith, neu ddim effaith sylweddol, ar y sectorau preifat, gwirfoddol na chyhoeddus.